(895) " डु धाञ् धारणपोषणयोः "

(III-जुहोत्यादिः-1092- सक. अनि. उभ.) [अ]

'धेटो धयति पानार्थे, धाञो धत्ते दधात्यपि ।' (श्लो. 6) इति देवः ।

[1]धायकः-यिका, [2]धापकः-पिका, [3]धित्सकः-त्सिका, [4]देधीयकः-यिका ;
धाता-धात्री, धापयिता-त्री, धित्सिता-त्री, देधीयिता-त्री ;
[5]प्रणिदधत्-दधती, धापयन्-न्ती, धित्सन्-न्ती ; —
धास्यन्-न्ती-ती, धापयिष्यन्-न्ती-ती, धित्सिष्यन्-न्ती-ती ; —
[A]प्रणिदधानः, धापयमानः, धित्समानः, देधीयमानः ;
धास्यमानः, धापयिष्यमाणः, धित्सिष्यमाणः, देधीयिष्यमाणः ;
रत्नधाः-धौ-धाः ; — — —
[6]हितम्-[B]प्रणिहितः-हितवान्, धापितः, धित्सितः, देधीयितः-तवान् ;

[अ] 'डु धाञ् दानधारणयोः' इति क्षीरस्वामी। निरुक्ते (7-15) "रत्नधातमम्=रमणीयानां धनानां दातृतमम् ।" इति विवरणमप्यत्रैवानुकूलतया दृश्यते। मैत्रेयरक्षितप्रभृतिभिरस्य धातोर्दानार्थत्वमभ्यङ्गीकृतम् ।

1. ण्वुलि, 'आतो युक् चिण्कृतोः' (7-3-33) इति युगागमः । एवं घञि णमुल्प्रभृतिष्वपि ज्ञेयम् ।

2. ण्यन्तात् ण्वुलि, आदन्तलक्षणः पुगागमः । ण्यन्ते सर्वत्र एवमेवेति ज्ञेयम् ।

3. 'दाधा घ्वदाप्' (1-1-20) इति घुसंज्ञायाम् 'सनि मीमाघु—' (7-4-54) इत्यादिना सन्नन्ते आकारस्य इस् । 'सः स्यार्धधातुके' (7-4-49) इति सकारस्य तकारे, 'अत्र लोपोऽभ्यासस्य' (7-4-58) इत्यभ्यासलोपः । 'इको झल्' (1-2-9) इति सनः कित्त्वान्न गुणः । एवं सन्नन्ते सर्वत्र प्रक्रिया ज्ञेया ।

4. यङन्ताण्ण्वुलि, 'घुमास्था—' (6-4-66) इत्यादिना ईत्वे, द्विर्वचनादिकम् । अभ्यासे गुणः । यङन्ते सर्वत्रैवमेव ।

5. शतरि, 'जुहोत्यादिभ्यः—' (2-4-75) इति शपः श्लुः । 'श्लौ' (6-1-10) इति द्विर्वचनम् । 'श्नाऽभ्यस्तयोरातः' (6-4-112) इत्याकारलोपः । 'नेर्गदनदपतपदघुमा—' (8-4-17) इत्यादिना उपसर्गस्थान्निमित्तात् परस्य नेः णत्वम् । 'नाभ्यस्ताच्छतुः' (7-1-78) इति नुम्निषेधः ।

6. निष्ठायाम्, 'दधातेर्हिः' (7-4-42) इति प्रकृतेः हिः आदेशः । एवं तकारादौ किति प्रत्यये सर्वत्र (क्त्वा, क्तिन्प्रभृतिषु) ज्ञेयम् ।

A. 'अस्रावि भूमिपतिभिः क्षणवीतनिद्रैरश्रन् पुरो हरितकं मुदमादधानः ।'
शि. व. 5.58.

B. 'ततः प्रणिहितः स्वार्थे राक्षसेन्द्रं बिभीषणः ॥' भ. का. 9.99.